Афанас'єва Інна Іванівна,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЕЛЕКТРОННА СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ПЕРЕМІЩЕННЯ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ

Акцизний податок відіграє значну роль як джерело наповнення бюджету та елемент державного регулювання виробництва та обігу підакцизних товарів. Саме тому дослідження правового регулювання акцизного оподаткування є важливим для удосконалення процесу адміністрування податків. Процедури контролю за переміщенням підакцизних товарів мають базуватися на впровадженні дієвих механізмів через тіньовий характер та високий ризик операцій, пов'язаних із обігом підакцизних товарів.

Варто зазначити, що за законодавством Європейського Союзу акцизний податок сплачується у кінцевому пункті споживання, до досягнення якого товари перебувають у режимі відстроченої сплати податку. Адміністрування акцизного податку в режимі відстроченої сплати за нормами європейського законодавства забезпечує електронна системи контролю за переміщенням підакцизних товарів від виробника до споживача. Ефективним механізмом у системі адміністрування акцизного податку у країнах ЄС стало функціонування інституту акцизних складів, електронна система контролю руху підакцизних товарів та фінансова гарантія.

Запровадження електронної системи моніторингу переміщення підакцизних товарів на території країн-членів ЄС сприяло вирішенню питань, пов'язаних із легалізацією обігу підакцизних товарів, убезпеченням переміщення товарів на умовах відстроченої сплати акцизного податку та прискоренням повернення фінансових гарантій. Зазначена система базується на реєстрації електронних адміністративних документів з переміщення підакцизних товарів у системах країни відправника та країни призначення. Введення системи електронного моніторингу дозволяє відстежувати переміщення підакцизних товарів від відправника до одержувача із застосуванням ефективного документообігу. Електронний документ складається вантажовідправником, підтверджується в країні відправника та містить інформацію про заплановане переміщення на території Європейського Союзу. У свою чергу країна, що отримує підакцизні товари, надсилає повідомлення вантажовідправнику та отримує звіт про отримання підакцизних товарів [1].

Нормативне регулювання впровадження електронної системи моніторингу руху підакцизних товарів на території країн-членів Європейського Союзу здійснюється на підставі Директив ЄС, Регламентів ЄС і Ради, Правил та Рішень (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика нормативних актів Європейського Союзу щодо впровадження системи електронного моніторингу руху підакцизних товарів

Документ	Характеристика
Регламент Європейського Союзу і Ради (ЄС) №684/2009	встановлює положення цифровізації процедур руху підакцизних товарів у режимі відстроченої сплати податку
Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013	визначає порядок документообігу між митними органами та економічними операторами, що має здійснюватися з використанням засобів електронного опрацювання інформації
Рішення № 1152/2003 Європейського Парламенту та Ради	регулює правові основи розробки системи електронного контролю за переміщенням підакцизних товарів, за якою товари переміщуються між уповноваженими операторами на території Європейського Союзу відповідно до режиму відстроченої сплати податку
Директива Ради ЄС 2008/118	встановлює правові норми функціонування системи та правила справляння акцизного податку; визначає типи електронних операторів, які уповноважені зберігати підакцизні товари на умовах відстроченої сплати акцизного податку, умови віднесення дії режиму відстроченої сплати на території Європейського Союзу
Правила 389/2012,	забезпечують адміністративне співробітництво між членами ЄС щодо обміну інформацією в умовах функціонування системи електронного моніторингу руху підакцизних товарів

Зокрема, Директивою Ради ЄС 2020/262 встановлює загальний режим акцизних податків, якими прямо або опосередковано оподатковують споживання підакцизних товарів, врегульовує низку питань формалізації митного законодавства, нарахування та стягнення акцизного податку у режимі відстроченої сплати (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Ключові питання, що врегульовано Директивою Ради ЄС 2020/262

№ з/п	Ключові питання	Примітки
1	Формальності митного законодавства	регулює формальності митного законодавства щодо територій ввозу товарів на митну територію та вивозу товарів із митної території Європейського Союзу
2	Спеціальні територіальні статуси	перелік країн, що не підпадають під визначення третіх сторін для цілей застосування положень Директиви
3	Оподатковувана подія, виникнення податкового зобов'язання, порушення протягом переміщення під режимом відстрочення сплати акцизного податку	визначення товарів підакцизними для цілей оподаткування, за умов випуску для оподаткування, моменту відправлення, повного знищення або безповоротної втрати товару

Продовження таблиці 2

4	Особи, що мають сплачувати акцизний податок	за умов: виходу із режиму відстрочення сплати податку, тримання та зберігання підакцизних товарів, виробництва та перероблення, імпортування та незаконного вивезення
5	Нарахування, стягнення, відшкодування, звільнення від сплати акцизного податку	відповідно до встановлених кожною державою–членом ЄС процедур

Процес інтеграції України у ЄС вимагає гармонізації національного законодавства із нормами європейського законодавства, запровадження ефективної системи контролю за обігом підакцизних товарів. В умовах воєнного стану в Україні зростає роль податкових надходжень у формуванні дохідної частини бюджету [3]. Тому наша держава поступово наближає законодавство щодо акцизного оподаткування та контролю за рухом підакцизних товарів до норм основних Директив ЄС.

Міністерство цифрової трансформації України представило дорожню карту проєкту протидії тіньового обігу деяких підакцизних товарів із застосуванням електронної акцизної марки. Відповідно до Закону №3173- IX механізм обігу електронної акцизної марки буде впроваджено з 01.01.2026 року [4]. При замовленні виробниками акцизних марок для зазначених підакцизних товарів у системі е-Акциз планується створення особистих кабінетів та автоматичне нарахування суми акцизного податку. Згідно із положеннями Закону №3173- IX електронна марка акцизного податку представляє сукупність даних унікального ідентифікатора та даних електронної системи обігу зазначених підакцизних товарів, що надає можливість ідентифікувати марковану продукцію (товар) на усіх етапах переміщення [4].

Відповідно до запропонованих змін податкового законодавства економічні оператори мають забезпечувати:

- маркування певних груп підакцизних товарів при виробництві на митній території України, до ввезення на митну територію України або в режимі митного складу;
- внесення повної та достовірної інформації про підакцизні товари до електронної системи обігу зазначених товарів;
- направлення повідомлень до електронної системи обігу підакцизних товарів;
- виконання вимог щодо формування електронних документів;
- своєчасність та повнота сплати акцизного податку по операціях з підакцизними товарами, які підлягають маркуванню.

Електронне маркування підакцизних товарів для імпортерів та виробників має вирішити запропонована система електронного маркування окремих підакцизних товарів, що посилює державний контроль за рухом ввезених товарів. У свою чергу покупцям надається можливість отримати прозору інформацію щодо походження підакцизних товарів та легальність акцизних марок. Е-Акциз – спеціальний двовимірний цифровий код ідентифікую окрему

одиницю підакцизного товару. Використання електронних акцизних торгових марок є ефективним інструментом боротьби із розповсюдженням контрафактних товарів [5]. Унікальний ідентифікатор або цифровий код містить серійний номер акцизної марки та формується через електронну систему обігу підакцизних товарів. Варто зазначити, що на теперішній час в Україні невирішеними залишаються питання форм електронних документів з акцизного оподаткування та порядку їх обігу.

Таким чином, система моніторингу обігу підакцизних товарів дозволяє контролювати рух відповідних товарів на кожному етапі, що фіксується у електронному адміністративному документі. Використання зазначеної системи сприяє удосконаленню процесу адміністрування акцизного податку, скороченню часу податкових перевірок та дозволяє оперативно здійснювати аналіз ризиків, налагодити координацію між фіскальними органами щодо стану транскордонних операцій.

Список використаних джерел

1. Новицька Н.В. Особливості моніторингу руху підакцизних товарів в Україні та країнах ЄС. *Економічний вісник*. Серія: фінанси, облік, оподаткування, 2019. № 3. С. 155-163. URL: https://journals.indexcopernicus.com /api/file/viewByFileId/996230

2. Директива Ради ЄС 2020/262 від 19 грудня 2019 року про загальний режим акцизного податку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_028-20#n47

3. Монаєнко А.О., Атаманчук Н.І. Правове регулювання акцизного оподаткування в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку правової держави : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 276 с. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/Monayenko_Atamanchuk_Pravove-regulyuvannya_druk.pdf

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України у зв’язку із запровадженням електронної простежуваності обігу напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах: Закон України № 3173-IX від 29.06.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/3173-20#Text

5. Е-Акциз – електронне маркування підакцизних товарів для виробників та імпортерів. URL: https://torgsoft.ua/articles/law/eaktsyz/